

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำแม่กลองในอดีตเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับลำน้ำซึ่งเป็นทั้งเส้นทางการคมนาคมสายหลักและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มของกิจกรรมตลาดน้ำ ที่เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรซึ่งเดิม จากกิจกรรมดังกล่าวส่งผลต่อพื้นที่สองฝั่งคลอง มีการก่อตัวเป็นกลุ่มอาคารที่เป็นศูนย์กลางทางการค้ารวมกับการนัดตลาดน้ำที่มีการนัดหมายตามวันข้างขึ้น ข้างแรมจะมีการเวียนไปตาม ตลาดโบราณ ไกล่เคียงในพื้นที่จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม บริเวณแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำแควน้อย มีตลาดนัดในบริเวณคลองอัมพวาตัดกับแม่น้ำแม่กลองเป็นที่ตั้งตลาดอัมพวา คลองดำเนินสะดวกตัดกับแม่น้ำแม่กลองเป็นที่ตั้งตลาดบางนกแขวก และ คลองวัดประดู่ตัดกับแม่น้ำแควน้อยเป็นที่ตั้งตลาดปากคลองวัดประดู่ ซึ่งตลาดทั้งสามแห่งมีเส้นทางน้ำเชื่อมโยงถึงกันได้สะดวกด้วยคลองลัดเชื่อมต่อกันทำให้เกิดกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งสามตลาดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้วยลักษณะที่ตั้งตามธรรมชาติ

จากสภาพปัจจุบัน ตลาดปากคลองวัดประดู่มีความเสื่อมโทรมของสภาพที่ตั้งเนื่องจากการเปลี่ยนของกิจกรรมตลาดน้ำซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนต้องยุติลงเมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในบริเวณใกล้เคียง ทำให้การเดินทางด้วยการใช้แม่น้ำลำคลองลดบทบาทความสำคัญของจนเรือโดยสารในพื้นที่หยุดการเดินเรือ เช่นเรือโดยสารที่เชื่อมโยงพื้นที่ตลาดอัมพวาไปยังตลาดปากคลองวัดประดู่ ระยะของชุมชนริมน้ำที่ห่างจากถนนสายหลัก จึงทำให้กิจกรรมการค้าตลาดบกที่เกิดขึ้นไม่ได้มีความสัมพันธ์กับตลาดดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมและการเข้าถึงพื้นที่จึงทำให้การประกอบอาชีพในชุมชนด้านการค้าขายต้องปรับตัวตามความต้องการที่ลดน้อยลงคนรุ่นต่อมาต้องไปประกอบอาชีพและอยู่อาศัยนอกชุมชน ปัจจุบันคนในชุมชนจึงเป็นคนสูงอายุที่อยู่มาตั้งแต่ทำการค้าขายกับตลาดน้ำ จึงทำให้พื้นที่ขาดความต่อเนื่องของการอยู่อาศัยจากคนรุ่นต่อไป และส่งผลให้เกิดความทรุดโทรมกลุ่มเรือนแถวของย่านการค้าเก่าแห่งนี้

จากสภาพวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในอดีตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตลาดอัมพวา ตลาดปากคลองวัดประดู่และตลาดบางนกแขวก ที่มีการเชื่อมโยงของกิจกรรมระหว่างตลาดด้วยการเวียนการนัดตลาดน้ำของผู้ค้าไปตามตลาดทั้งสามแห่งในปัจจุบันตลาดที่เข้าถึงลำบากด้วยรถยนต์ต่างเสื่อมโทรมลง ยกเว้น ตลาดอัมพวา ที่มีการต่อเนื่องในด้านการค้าที่เกิดเป็นชุมชนตลาดบกในพื้นที่ชุมชนเนื่องจากถนนตัดผ่านกลางชุมชน อีกทั้งยังมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในด้านอื่นช่วยส่งเสริม จึงทำให้กลุ่มเรือนแถวริมน้ำในพื้นที่ยังสามารถคงอยู่ได้แต่การใช้งานก็ลดลง

ด้านอื่นช่วยส่งเสริม จึงทำให้กลุ่มเรือนแถวริมน้ำในพื้นที่ซึ่งสามารถคงอยู่ได้แต่การใช้งานก็ลดลง และเปลี่ยนรูปแบบจากอดีต คือเป็นการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการฟื้นฟูพื้นที่ที่ลาดน้ำที่มีการเชื่อมโยงกิจกรรมทางน้ำดังเช่นในอดีตจะช่วยส่งเสริมความหมายของตลาดริมน้ำ อันเป็นภาพรวมของวิถีชีวิตชุมชนลุ่มน้ำแม่กลองให้คนรุ่นต่อไปสามารถทำความเข้าใจความสำคัญของย่านการค้าทางน้ำและความเกี่ยวเนื่องของกิจกรรม แต่ด้วยสภาพชุมชนริมน้ำแห่งอื่นมีความทรุดโทรม จากการใช้งานที่ลดลง ขาดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา

ดังนั้นในการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ชุมชนปากคลองวัดประดู่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตลาดริมน้ำที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ทางด้านกิจกรรมและวิถีชีวิตด้วยลำน้ำกับตลาดอัมพวา และตลาดบางนกแขวก ดังเช่นในอดีต จึงเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาพื้นที่จากการท่องเที่ยว รวมถึงการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งจะทำให้เกิดการอนุรักษ์เชิงพัฒนาพื้นที่ที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ชุมชน
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา
3. เพื่อให้การอนุรักษ์ลักษณะทางกายภาพของชุมชนสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน
4. เสนอแนะแนวทางการวางแผนอนุรักษ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากบริเวณพื้นที่ศึกษามีลักษณะที่ตั้งที่ประกอบสถาปัตยกรรมและกลุ่มสถาปัตยกรรม ที่แทรกตัวอยู่ในพื้นที่สวนการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาจึงต้องอาศัยเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- ลักษณะทางกายภาพที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีความเป็นมาในอดีต ที่แสดงถึงสภาพวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- เป็นบริเวณที่มีการรวมกลุ่มของชุมชนในปัจจุบัน

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงกำหนดพื้นที่ศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน กำหนดให้คลองแควอ้อมและคลองแยกคลองวัดประดู่ จังหวัดราชบุรีเป็นตัวกำหนดขอบเขตพื้นที่ตามสภาพธรรมชาติของที่ตั้ง ในส่วนของบริเวณพื้นที่ด้านติดกับวัดแก้วได้กำหนดบริเวณพื้นที่วัดแก้วเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศึกษาและใช้ขอบเขตของพื้นที่วัดแก้วมีส่วนในการกำหนดขอบเขตพื้นที่

ขอบเขตของเนื้อหา

เนื่องจากเนื้อหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยพิจารณาหาระดับความเหมาะสมในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เชิงพัฒนา ในการศึกษาสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญจึงไม่ใช่ข้อมูลทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ข้อมูลด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ซึ่งเป็นข้อมูลด้านวัฒนธรรมของพื้นที่จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งซึ่งในการเก็บข้อมูลจากคนในเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลกว้างกว่าในบริเวณพื้นที่ศึกษา

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคเอกสาร การทำแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล (ภาพที่ 1.1)

การเก็บข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในด้านการศึกษานวนคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและแนวคิดในด้านการศึกษาค้นคว้าประกอบในพื้นที่ที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ชุมชนปากคลองวัดประดู่จากภาพถ่ายทางอากาศ และการสำรวจเบื้องต้นโดยมีประเด็นในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

1.1. แนวความคิดและทฤษฎีในการศึกษาค้นคว้าประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจข้อมูลด้านองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน เกณฑ์และการกำหนดคุณค่าของชุมชนอนุรักษ์

1.2. แนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เพื่อการเข้าใจถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความคิดเห็นในการออกแบบและอนุรักษ์ชุมชน รวมไปถึงแนวคิดในการดำเนินการอนุรักษ์ตามแนวทางการต้องการของประชาชน และการศึกษากรณีศึกษาที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน

สรุปแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและกระบวนการในการนำประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน

2. การทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นในการเข้ามาทำการศึกษาพื้นที่ชุมชนเป็นการแนะนำตัวทำความเข้าใจในการศึกษากับองค์กรท้องถิ่นและตัวแทนคณะกรรมการชุมชน เพื่อเป็นการนำไปสู่การทำความเข้าใจและขอข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ และการรวบรวมข้อมูลและการบันทึกถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตและการใช้งานพื้นที่ภายในชุมชนในอดีต สถานที่ที่ประชาชนเห็นว่ามีความสำคัญ และสถานที่ในชุมชนที่ควรจะมีการดำเนินการอนุรักษ์โดยการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน

พื้นที่ภายในชุมชนในอดีต สถานที่ที่ประชาชนเห็นว่ามีคุณค่า และสถานที่ในชุมชนที่ควรจะดำเนินการอนุรักษ์โดยการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน จะอยู่ในกระบวนการสืบค้นและกำหนดคุณค่าของพื้นที่โดยประชาชน ซึ่งจะรวมการกำหนดปัญหาของพื้นที่ภายในชุมชนโดยประชาชนเข้าอยู่ในขั้นตอนนี้ด้วย

3. การสำรวจกายภาพ โดยนำผลจากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมสภาพที่ตั้งของชุมชน มาสำรวจและเก็บข้อมูล ทั้งจากสภาพที่ตั้งตามธรรมชาติของชุมชน องค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมและชุมชน การใช้งานของพื้นที่ภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจความหมายและคุณค่าของชุมชน โดยมีประเด็นในการศึกษาดังนี้

- 3.1. สภาพที่ตั้งของชุมชน
- 3.2. พัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดิน
- 3.3. ต้นไม้และพืชพันธุ์
- 3.4. แหล่งน้ำตามธรรมชาติในชุมชน
- 3.5. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและชุมชน
 - ตำแหน่งที่ตั้งและการวางตัวอาคาร
 - องค์ประกอบทางจินตภาพ
 - การใช้พื้นที่สาธารณะ
 - สถาปัตยกรรม
- 3.6. แนวคิดของประชาชนในพื้นที่
 - วิถีชีวิตในอดีตของชุมชนปากคลองวัดประดู่
 - สถานที่ที่ประชาชนต้องการให้อนุรักษ์
 - ปัญหาในพื้นที่

4. การนำผลการสำรวจพื้นที่มาสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการอนุรักษ์ ปัญหาที่จะส่งผลต่อการดำเนินการอนุรักษ์และแนวทางในการป้องกันปัญหา

5. การวางแผนในการดำเนินการอนุรักษ์ชุมชนจากแนวทางข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ และสอดคล้องกับคุณค่าของพื้นที่และความต้องการของประชาชนและพัฒนาบนพื้นฐานอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดการพื้นที่สาธารณะ การจัดการด้านสถาปัตยกรรม การดำเนินการด้านความหมายของพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ แบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ ประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากภาคเอกสารมาผนวกกับการสืบค้นข้อมูลจากคำบอกเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรมภายในชุมชน ในส่วนข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศนำมาเปรียบเทียบจากการสำรวจสภาพในปัจจุบันเพื่อวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบริเวณสถานที่ตั้ง รวมทั้งภาพถ่ายทางอากาศในอดีตจะทราบถึงการใช้อย่างที่โดยรอบ และลักษณะการรวมกลุ่มของสถาปัตยกรรม ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสภาพในอดีต รูปทรงดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็นข้อมูลในด้านคุณค่าของพื้นที่ต่อกลุ่มประชาชน นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับลักษณะทางกายภาพที่ได้จากการสำรวจ เป็นส่วนในการกำหนดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาให้สอดคล้องตามความต้องการของชุมชน

3. ข้อมูลวิถีชีวิต วัฒนธรรม และโครงสร้างของชุมชนนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับโครงสร้างของชุมชนกรณีศึกษาที่มีการจัดการอนุรักษ์ชุมชน เพื่อศึกษาถึงจุดแข็ง จุดด้อย ของโครงสร้างของชุมชนที่ทำการศึกษเป็นส่วนช่วยให้การอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

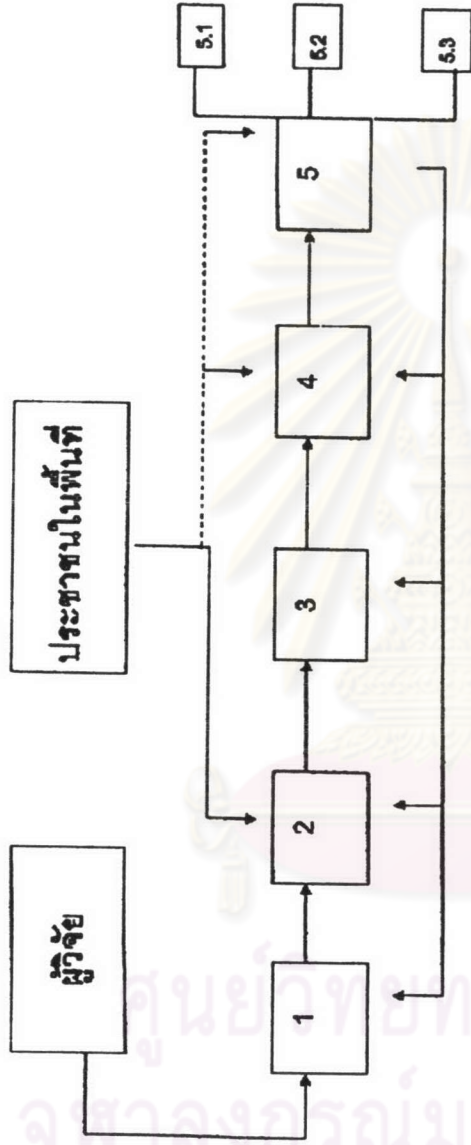
4. ข้อมูลด้านแนวทางและความคิดเห็นในการอนุรักษ์เข้ามามีส่วนช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และจัดการชุมชนโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษานี้จะแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของการพรรณนาประกอบแผนที่และภาพถ่ายทางสถาปัตยกรรม ในส่วนของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและในส่วนของความร่วมมือของชุมชน แสดงถึงโครงสร้างของชุมชน และขั้นตอนในการดำเนินการและหน่วยงานของรัฐที่ควรจะมีส่วนเกี่ยวข้อง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
2. ได้แนวทางในการศึกษาสภาพเอกลักษณ์ของชุมชนจากการเก็บข้อมูลทางกายภาพ ร่วมกับการเก็บข้อมูลทางด้านสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสถานที่ที่มีคุณค่าสำหรับคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชน
3. ได้ทราบถึงศักยภาพของพื้นที่ศึกษา ที่จะสามารถกำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์เชิงพัฒนา
4. ได้ทราบถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมและชุมชนที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์เชิงพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

หมายเลข 1 = การกำหนดขอบเขตและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในภาคชุมชน

หมายเลข 2 = การทำความเข้าใจกับชุมชนในพื้นที่

หมายเลข 3 = การสำรวจภาคสนาม

หมายเลข 4 = การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน

หมายเลข 5 = การวางแผนในการดำเนินการศึกษาคู่สมทบ

5.1 การสุ่มตัวอย่าง

5.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

5.3 การดำเนินการด้านความหมายของพื้นที่

ภาพที่ 1.1 กระบวนการวิจัย